

УДК 37.015.311:37.091.313:373

[https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-2\(36\)-330-341](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-2(36)-330-341)

Мирончук Наталія Миколаївна доктор педагогічних наук, доцент, головний науковий співробітник Інституту обдарованої дитини НАПН України, м. Київ, професор кафедри професійно-педагогічної, спеціальної освіти, андрагогіки та управління, Житомирський державний університет імені Івана Франка, вул. Велика Бердичівська, 40, м. Житомир, 10008, тел.: (0412) 43-14-17, <https://orcid.org/0000-0002-1360-6381>

ПЕДАГОГІЧНІ ІНСТРУМЕНТИ РОЗВИТКУ ОРГАНІЗАЦІЙНИХ УМІНЬ І ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ

Анотація. У статті з'ясовано роль, зміст та вимоги до відбору педагогічного інструментарію формування організаційних умінь учнів. Проаналізовано підходи у педагогічній літературі до класифікації дослідницьких завдань і вправ, визначено критерії та види їх розподілу. Наголошено на необхідності формування організаційних умінь в учнів наукових ліцеїв для ефективного виконання ними науково-дослідницької роботи. З'ясовано сутність понять «завдання», «дослідницьке навчальне завдання», «дослідницьке запитання», «вправа». Визначено параметри (мета виконання; форма і зміст; операційні дії; результат; час виконання; спосіб і форма виконання) та структурні елементи (інструкція, алгоритм виконання або приклад виконання, самоперевірка) завдань і вправ. Представлено класифікацію завдань і вправ за різними критеріями: характером пізнавальної діяльності, рівнем складності, метою діяльності, організаційними функціями, технологією навчання, способом розв'язання завдання, формою. Для формування організаційних умінь учнів запропоновано такі завдання і вправи: проєктна діяльність, контекстне планування, складання планів, встановлення хронометражу видів роботи, створення звіту про планування, розробка флеш-карток, алгоритмів, вправи «Готуйся, зроби, виконано», «Наукова валіза», «Колективний проєкт» та інші. Запропоновано етапи процесу використання системи завдань і вправ для формування організаційних умінь учнів: когнітивно-пізнавальний, репродуктивно-діяльнісний та проєктувально-творчий. Окреслено зміст роботи педагога на кожному етапі. Наголошено, що організація дослідно-орієнтованого навчання в наукових ліцеях потребує створення освітнього простору, де учні будуть умотивовані займатися наукою і виконувати дослідження. Надано загальні рекомендації педагогам для формування організаційних умінь учнів під час виконання дослідницьких завдань і вправ.

Ключові слова: дослідницька компетентність, організаційні уміння і здібності, завдання та вправи, критерії відбору, проєктна технологія, вчитель, загальна середня освіта.

Myronchuk Nataliia Mykolaivna Doctor of Sciences (Pedagogy), Docent, Chief researcher of Institute of Gifted Child of NAES of Ukraine, Kyiv, Professor of departments of professional and pedagogical, special education, andragogy and management, Zhytomyr Ivan Franko State University, Velyka Berdychivska St., 40, Zhytomyr, 10008, tel.: (0412) 43-14-17, <https://orcid.org/0000-0002-1360-6381>

PEDAGOGICAL TOOLS FOR THE DEVELOPMENT OF STUDENTS' ORGANIZATIONAL SKILLS AND ABILITIES

Abstract. The article clarifies the role, content and requirements for the selection of pedagogical tools for the formation of students' organizational skills. Approaches in pedagogical literature to the classification of research tasks and exercises are analysed, criteria and types of their distribution are determined. The necessity of forming organizational skills of scientific lyceums students for their effective performance of scientific and research work is emphasized. The essence of the terms «task», «research educational task», «research question», «exercise» has been clarified. The parameters (purpose of execution; form and content; operational actions; result; time of execution; method and form of execution) and structural elements (instructions, algorithm of execution or example of execution, self-check) of tasks and exercises are determined. The classification of tasks and exercises according to various criteria is presented: the nature of cognitive activity, the level of complexity, the purpose of the activity, organizational functions, learning technology, the method of solving the task, the form. The following tasks and exercises are proposed for the formation of students' organizational skills: project activity, contextual planning, making plans, establishing the timing of work types, creating a planning report, developing flash cards, algorithms, exercises «Prepare, do, done», «Scientific suitcase», «Collective Project» and others. The stages of the process of using the system of tasks and exercises for the formation of students' organizational skills are proposed: cognitive, reproductive-active and projective-creative. The content of the teacher's work at each stage is outlined. It is emphasized that the organization of research-oriented education in scientific lyceums requires the creation of an educational space where students will be motivated to engage in science and conduct research. General recommendations are given to teachers for the formation of students' organizational skills during the performance of research tasks and exercises.

Keywords: research competence, organizational skills and abilities, tasks and exercises, selection criteria, project technology, teacher, general secondary education.

Постановка проблеми. Організаційні уміння належать до універсальних навичок, рівень сформованості яких є індикатором самостійності й відповідальності учнів. Вони впливають на ефективність виконання ними навчальних завдань, успішність життєдіяльності та проєктування перспектив свого

розвитку. Організаційні уміння і здібності визначають здатність особистості школяра планувати, ставити цілі, управляти часом, координувати ресурси та ефективно розв'язувати навчальні й дослідницькі завдання. Такі уміння формуються як узагальнення власного досвіду самоорганізації учнями навчальної чи позанавчальної діяльності, а також у процесі виконання спеціальних вправ і завдань, які формують такі уміння. Разом з тим, можемо констатувати наявність суперечностей у формуванні організаційних умінь здобувачів освіти, які виникають через різні фактори: нерозуміння значущості й невмотивованість учнів розвивати організаційні уміння та здібності, недостатність завдань і вправ для розвитку в них організаційних умінь і здібностей, невідповідність змісту виконуваних навчальних завдань меті формування організаційних умінь. Розв'язання цих суперечностей потребує ретельного відбору відповідного педагогічного інструментарію.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідники здійснюють науковий пошук розв'язання проблеми відбору/розроблення вправ і завдань за такими напрямками: система вправ і завдань як категорія методики навчання (М. Комогорова, В. Староста, Л. Черноватий); розробка дослідницьких завдань і запитань (І. Волощук, О. Грєдинарова, Ю. Мельник, О. Повідайчик); розробка системи вправ для формування/удосконалення різних умінь і навичок: мовленнєвих, комунікативних (І. Горошкін, Л. Калмикова, М. Комогорова, С. Лук'яничук), операційно-практичних (М. Тадеєва, П. Тадеєв), технічних (В. Мелешко); розроблення типології вправ (Я. Кодлюк, В. Онищук) та ін.

У педагогічній літературі розробляються різні підходи до класифікації вправ. В. Онищук [1, с.86] пропонує типологію вправ за рівнем самостійності й творчості учнів у процесі їх виконання:

- пропедевтичні (підготовчі або попередні);
 - увідні – спрямовані на засвоєння знань (мотиваційні, пізнавальні);
 - пробні, які поглиблюють розуміння навчального матеріалу, забезпечують його збагачення і формування на цій основі відповідних умінь (попереджувальні, коментувальні, пояснювальні);
 - тренувальні, що передбачають закріплення, повторення теоретичного матеріалу, удосконалення первинно набутих умінь і формування навичок.
- Серед зазначеного виду завдань виділяють: вправи за зразком – завдання з повною орієнтувальною основою дії (зразком може бути не лише результат виконання завдання (його оформлення), а й спосіб отримання цього результату); за інструкцією – передбачають наявність вказівок щодо порядку виконання дій, які можуть даватися як в усній, так і в письмовій формі (такі завдання виконуються переважно письмово, мають репродуктивний характер, однак порівняно з попередніми вимагають від учнів більшої самостійності); вправи за завданням – це вправи без зразка, але на готовому матеріалі, з чітко сформульованими запитаннями;

– творчі – використовуються на етапі перенесення засвоєних знань, умінь і навичок у нестандартні умови, тобто забезпечують оволодіння складними вміннями (реконструктивні, конструктивні, проблемні);

– контрольні – комплексні завдання, які поєднують репродуктивні та творчі елементи.

Я. Кодлюк зауважує, що дослідницькі завдання та вправи мають нестандартний характер і є основним засобом розвитку творчих здібностей учнів. Вона виокремлює репродуктивні навчальні завдання, які передбачають використання готових знань і способів діяльності без суттєвих змін (вправи на відтворення навчального матеріалу, на застосування знань у знайомих умовах, дії за зразком, тренувальні вправи), і продуктивні, що включають завдання на використання знань у нових умовах, вправи з елементами пошукової й дослідницької діяльності, творчі вправи. Не применшуючи значення репродуктивних завдань як важливого засобу формування умінь і навичок, дослідниця наголошує, що співвідношення таких завдань має мати перевагу на користь продуктивних вправ [2, с.22].

Ю. Мельник наголошує, що дослідницькі завдання для учнів повинні відповідати вимогам, пов'язаним із загальними принципами проектування учнівських дослідницьких завдань у різних галузях знань. Він пропонує до системи дослідницьких завдань включати різні за структурою і змістом задачі, окремі з них можуть бути запропоновані у вигляді гіпотез, термінологія таких задач повинна бути зрозумілою для учнів, а їх добір має демонструвати практичну значущість та цінність набутих знань [3].

М. Комогорова за навчальною метою виокремлює такі види вправ, як підготовчі, вступні, пробні, тренувальні, творчі, а залежно від способу діяльності – рецептивні, репродуктивні, продуктивні. Дослідниця також структурує вправи за етапами навчання: мотиваційні, вправи на закріплення, на повторення, творчі [4]. Таким чином, дослідники визначають доцільність розробки системи вправ і завдань, наголошують на їх практичному спрямуванні на формування конкретних умінь, варіативності завдань для міцного засвоєння знань, міжпредметному характері завдань і вправ та їх комплексному застосуванню у розв'язанні різних життєвих ситуацій. Водночас у наукових джерелах недостатньо розроблено типологію навчально-тренувальних завдань і вправ для формування організаційних умінь учнів.

Мета статті – з'ясувати сутність та види дослідницьких навчальних завдань для формування організаційних умінь учнів наукових ліцеїв.

Виклад основного матеріалу. Формування організаційних умінь учнів може відбуватися у процесі вивчення шкільних предметів, у позаурочній діяльності під час роботи наукових гуртків, у процесі занять спеціального факультативу та ін. Організаційні вміння та здібності проявляються як здатність учнів планувати свою діяльність (навчальну, наукову, проектну, конструкторську та ін.), обирати спосіб розв'язання задачі, проектувати та

організовувати свою виконавську діяльність для реалізації поставленої мети, координувати та керувати різними ресурсами (зокрема, такими як час, матеріали, інформація, енергія) для досягнення конкретних цілей, керувати розв'язанням завдань у командній діяльності.

Організаційні уміння допомагають учням стати більш самостійними та впевненими у своїх можливостях, зосередитися на важливих завданнях, уникати зайвого стресу і покращити успіх у навчанні.

Уміння набуваються у результаті виконання навчальних завдань. Завдання, за тлумачним словником [5, с.134], – 1) наперед визначений обсяг дорученої кому-небудь роботи; 2) поставлена перед ким-небудь мета, замисел. У цьому ж словнику *вправа* визначається як *спеціальне завдання* для закріплення знань, навичок та ін. Означимо розуміння цих видів роботи у контексті розв'язання проблеми формування організаційних дослідницьких умінь учнів.

З погляду дидактики, *завдання* – це форма втілення змісту освіти, яка дає змогу активізувати діяльність учня. Постановка навчальних завдань зумовлена метою навчання. Завдання можуть мати репродуктивний, дослідницький або творчий характер. Вони застосовуються для активізації процесу навчання, засвоєння знань, умінь, способів творчої діяльності, формування умінь і навичок, розвитку/ саморозвитку, самонавчання учнів.

В. Староста тлумачить навчальне завдання як вид педагогічних завдань, що виступає для учня у формі моделі пізнавальної ситуації, яка спрямована на засвоєння та застосування змісту освіти [6, с. 188].

Дослідницьке навчальне завдання – проблемна пізнавальна ситуація (у вигляді запитання, вправи, задачі тощо), яка передбачає пошук нових знань, способів (умінь), зв'язків шляхом здійснення дослідницької діяльності [7].

Аналіз досліджень, у яких розглядаються теоретичні й практичні аспекти підготовки здобувачів до науково-дослідницької діяльності (В. Борщаківа, О. Повідайчик, Н. Тягло та ін.), дозволяє визначити такі види дослідницьких завдань для формування організаційних умінь учнів:

- визначення послідовності дій і складання алгоритму дослідницької діяльності;
- планування дослідження в цілому та його етапів;
- розподіл обов'язків під час дослідницької діяльності;
- вибір інструментарію для здійснення дослідницької діяльності.

Виконання таких дослідницьких завдань потребує також сформованості аналітичних, прогностичних, проєктувальних, виконавчих та інших умінь.

Критичному осмисленню проблеми дослідження сприяє постановка мети дослідження, визначення гіпотези і формулювання *дослідницьких запитань*, відповідь на які дослідник хоче знайти у процесі виконання дослідження. Формулювання мети визначає загальний напрям або фокус освітнього дослідження [8, с. 730].

Дослідницьке запитання – таке запитання, у відповіді якого передбачається висування гіпотези, і для її доведення потрібне використання додаткових джерел (бібліотека, Інтернет, лабораторія тощо) [9, с. 89]. Гіпотеза за суттю є прогностичною, а дослідницьке запитання має пошуковий характер. Дослідницьке запитання має бути чітким і лаконічним та містити питальні слова: як? чи? що? чому? Такі запитання спрямовані на поповнення відсутньої в джерелі інформації та власних знань, допомагають означити проблему, яку потрібно опрацювати, поглибити чи розширити значення конкретного явища.

Вправи – це послідовні дії та операції, які виконуються багаторазово з метою набуття необхідних практичних умінь і навичок.

Вправа може бути або єдиною процедурою, в рамках якої здійснюються всі компоненти процесу навчання – усвідомлення змісту дії, її закріплення, узагальнення й автоматизація, або ж використовуватися як процедура для закріплення дій після пояснення/заучування, які забезпечують початкове усвідомлення змісту дії. У такому разі вправа забезпечує завершення усвідомлення й закріплення, а також узагальнення й автоматизацію, що в результаті призводить до повного оволодіння дією й перетворення її, залежно від досягнутої міри автоматизації, у вміння або навичку [10, с. 51].

Вправи і завдання мають такі параметри: 1) мета виконання; 2) форма і зміст; 3) операційні дії; 4) результат; 5) час виконання; 6) спосіб і форма виконання.

У структурі вправи чи завдання можемо виділити такі елементи: інструкція, алгоритм виконання або приклад виконання, самоперевірка.

Аналізуючи *особливості* дослідницьких навчальних завдань і вправ для формування організаційних умінь дослідницької діяльності учнів, можемо виокремити такі їх важливі риси: повинні мотивувати/заохочувати до навчання; мати пізнавальний і значущий зміст; містити цікаві для учнів види діяльності; допомагати в організації навчального процесу (завдання мають збільшувати навчальні можливості учнів); відповідати рівню методичної й педагогічної майстерності вчителя; мати зрозумілі й доступні пояснення алгоритму виконання.

Можемо класифікувати види дослідницьких вправ і завдань для формування організаційних умінь учнів за такими критеріями:

– характером пізнавальної діяльності: репродуктивні, частково-продуктивні (тренувальні), продуктивні (пошукові), творчі (науково-дослідницькі);

– рівнем складності: репродуктивні, частково-пошукові, завдання, що потребують самостійного дослідження;

– метою діяльності: прогнозування, планування, конструювання/моделювання;

– організаційними функціями: аналітично-рефлексивні, прогностичні (гіпотетичні), проєктувально-конструктивні;

–технологією навчання: проблемно-пошукові, навчальні/дослідницькі проекти, ситуаційні, аналітичні, прогностичні;

–способом розв’язання завдання: вибір варіанту, встановлення відповідності, встановлення послідовності, доповнення/пояснення, конструювання власної відповіді;

–формою: описові, тестові, графічні.

Система навчально-тренувальних завдань може передбачати багатоваріантність способів їх реалізації (виконання дослідницьких завдань, творчих робіт, робота у підручнику, з науковими джерелами, Інтернет-ресурсами, підготовка до уроку) та представлення результату (розробка графічних моделей, опорних схем до теми підручника, складання плану до літературного твору, тексту, укладання графіка роботи та ін.).

За видами дослідницької роботи учнів пропонуємо використовувати такі завдання і вправи: контекстне планування, складання планів, встановлення хронометражу видів роботи, створення звіту про планування, розробка флеш-карток, алгоритмів; вправи «Готуйся, зроби, виконано», «Наукова валіза», «Коллективний проект» та ін.

Пропоновані види завдань спрямовані на розвиток у старшокласників таких умінь: планування, управління часом, організація простору, проектування діяльності, налагодження співпраці у процесі взаємодії/комунікації з іншими, структурування й аргументація своїх позицій тощо.

З метою розвитку в учнів організаційних дослідницьких умінь педагог може запропонувати таке дослідницьке завдання: *проаналізувати та надати оцінку ефективності роботи під час вивчення конкретної дисципліни.*

Учні можуть провести дослідження таких питань:

- Які методи навчання найбільш ефективні для учнів?
- Які методи оцінювання знань і навичок є оптимальними для учнів?
- Як покращити здоров'я учнів у закладі освіти?

Виконання такого завдання має подвійний ефект: з однієї сторони, сприяє розвитку в учнів організаційних умінь учнів (спланувати дослідження, обрати дослідницькі методи, організувати взаємодію з респондентами тощо), з іншої – дасть можливість учителю критично осмислити та здійснити оцінку ефективності власної методики навчання учнів, а також спроектувати свої подальші педагогічні дії з метою їх удосконалення.

Для формування організаційних умінь учнів у дослідницькій діяльності доцільно використати *проектну роботу*, виконання якої спонукуване пізнавальним інтересом учнів.

У процесі проектної діяльності учні отримують можливість:

- планувати свою роботу, визначати завдання, терміни, ресурси;
- збирати інформацію, оцінювати її достовірність та об'єктивність;
- аналізувати, критично осмислювати та систематизувати одержану інформацію;

–висувати гіпотези, розробляти аргументи, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки;

–працювати в команді, взаємодіяти з іншими учасниками проєкту, ділитись ідеями та знаннями;

–представляти результати своєї роботи у форматі презентації, звіту, наукової статті тощо.

Процес розв'язання дослідницької проблеми може бути розділений на кілька етапів, щоб учні мали можливість вивчити і застосовувати основні принципи проєктного менеджменту, зокрема:

–формулювання мети проєкту та визначення завдань;

–аналіз потреб і можливостей для реалізації проєкту;

–визначення ресурсів, необхідних для реалізації проєкту;

–розроблення плану дій і графіка робіт;

–організація робіт і контроль за виконанням завдань;

–оцінка результатів проєкту та аналіз виконання плану.

Для прикладу визначимо дослідницьке завдання, за результатами якого учні мають презентувати проєкт, – дослідження місії, змісту, напрямів діяльності організації/ установи/компанії.

Опишемо алгоритм проведення такої роботи:

1) обрати організацію для дослідження, наприклад, місцеву бібліотеку, школу або будь-яку іншу організацію, яка цікавить учнів;

2) визначити мету пошуку: дослідити історію організації, її місію, стратегію, вивчити організаційну структуру, функції і зміст діяльності;

3) розробити план та організувати роботу щодо збору інформації, використовуючи різні джерела: інтернет, інтерв'ю з працівниками організації/ установи, опитування відвідувачів тощо;

4) здійснити аналіз одержаної інформації, узагальнити та систематизувати її;

5) на основі проведеного аналізу виявити виклики й актуальні завдання діяльності установи/організації, сформулювати рекомендації щодо модернізації її діяльності;

б) підготувати звіт/презентацію результатів дослідження.

Для аналізу одержаної інформації доцільно навчити учнів застосовувати метод проведення аналізу SWOT (strengths/ переваги, weaknesses/слабкі сторони, opportunities/можливості, threats/загрози). До мети збору інформації можна включити завдання відобразити ці характеристики у процесі пошуку. У висновках учні можуть запропонувати стратегії покращення діяльності об'єкта дослідження.

Важливе значення має самостійність учнів у процесі виконання завдання: прогнозування результату, визначення способу виконання завдання, складання алгоритму дій, вибір способу презентації результату.

Процес використання системи завдань і вправ для формування організаційних умінь учнів доцільно здійснювати поетапно: когнітивно-пізнавальний,

репродуктивно-діяльнісний та проєктувально-творчий етапи. На *когнітивно-пізнавальному етапі* доцільно розкрити значущість організаційних умінь і здібностей у навчальній, науково-дослідницькій діяльності, ознайомити учнів із відповідною термінологією, з'ясувати важливі способи організаційних дій. *Репродуктивно-діяльнісний* етап формування організаційних умінь учнів передбачає виконання завдань і вправ за зразком, за наданими алгоритмами. Мета *проєктувально-творчого* етапу – спонукати учнів до оригінальної самостійної діяльності, самостійного пошуку способів виконання завдань, продукування власних рішень, створення самостійних продуктів діяльності.

Організація дослідно-орієнтованого навчання, основним складником якого є дослідницька діяльність учнів, потребує створення *освітнього простору* закладу освіти, де учні будуть умотивовані займатися наукою і виконувати дослідження. Профільність наукових ліцеїв ставить вимогу створити умови для реалізації інтелектуального потенціалу здобувачів освіти, гарантувати наукову насиченість змісту освіти відповідно до профілю навчання, формувати дослідницьку компетентність, усіляко сприяти особистісному, інтелектуальному, творчому розвитку здобувачів освіти. У цьому контексті організація освітнього процесу в наукових ліцеях ґрунтується на особистісно орієнтованому, компетентнісному, діяльнісному підходах і здійснюється шляхом застосування технологій, форм і методів, орієнтованих на організацію дослідницької діяльності здобувачів освіти.

Універсальною методикою, яка може застосовуватися у процесі вивчення профільних і базових предметів, є *проєктна технологія*. З допомогою цієї методики учні можуть вивчати проблему або тему, проводити дослідження, створювати план дій та організовувати свої дії для досягнення мети. Виконуючи проєкт, учні набувають умінь аналізувати, досліджувати, збирати, упорядковувати інформацію, узагальнювати і презентувати результати.

Важливим є *створення умов для самоорганізації та самостійної діяльності учнів*. Вчитель може допомогти учням розвивати самостійність і навички планування, надаючи їм можливість самостійно вибирати завдання, планувати і розподіляти час для їх виконання. Наприклад, запропонувати учням досліджувати певну тему, але надати можливість самостійно обрати, якими методами, шляхами це дослідження буде здійснено.

Виконання досліджень потребує як індивідуальної творчої діяльності, так і *групової роботи*. Надаючи завдання для роботи в групі, педагог спільно з учнями розподіляє обов'язки і відповідальність. Така робота навчає учнів працювати в команді, розвиває навички організації та узгодження/координування спільних дій, а також сприяє формуванню умінь комунікації й співпраці.

Таким чином, можемо сформулювати загальні рекомендації педагогам для формування організаційних умінь учнів під час виконання дослідницьких завдань і вправ:

- надати учням можливість самостійно визначити тему дослідження або поставити перед ними питання/проблеми, які потрібно дослідити;
- використовувати інтерактивні методи навчання, щоб допомогти учням активно залучатись до процесу дослідження;
- розподіляти учнів на робочі групи та надавати їм завдання, щоб кожен учень міг зробити свій внесок у дослідження;
- надавати завдання учням складати плани дослідження, обирати методи дослідження та збирати дані;
- визначати/обмежувати час для обговорення результатів дослідження та виконання презентацій перед класом та ін.

Варто пам'ятати, що організаційні уміння не є статичними, вони можуть бути розвинуті та вдосконалені через практику та відповідну підтримку. Учителі сприяють розвитку в учнів організаційних умінь, включаючи в процес навчання завдання щодо планування та організації своїх дій чи групи учнів, щодо розподілу і керування часом та стимулювання учнів до самостійного навчання та розвитку. При цьому варто зважати на такі чинники: врахування вікових особливостей учнів та їх інтересів, мотивація діяльності, чітке визначення цілей і завдань діяльності, консультативно-підтримуючий супровід у процесі виконання учнями дослідження, контроль дослідницького завдання учнів, встановлення термінів виконання завдання.

Завдання педагога полягає в тому, щоб вчити учнів:

- керувати завданнями (розподіляти великі завдання на менші частини для керування ними, виокремлювати окремі завдання із загального навчального/наукового проєкту);
- планувати час (розподіляти час, складати розклад, графіки, оцінювати час для виконання завдання, порівнювати очікуваний час із фактичним, який затрачено для роботи та ін.);
- вчити методам самомотивування (фіксувати успіхи, створювати списки винагород, застосовувати самомотивацію);
- використовувати систему організації роботи (визначати пріоритети, переносити списки завдань, ранжувати завдання на основі їх важливості).

Важливим чинником досягнення поставленої мети, окремих цілей дослідницької діяльності є такі педагогічні засоби, як дисципліна і самодисципліна. Дисципліна (самодисципліна) – це чітке дотримання визначених правил, норм, розпорядку/режиму, що ґрунтується на усвідомленні їх значущості та вмінні грамотної організації навчальної праці й позанавчальної діяльності, дозвілля. Самодисципліна як внутрішня дисципліна є показником організованості учнів, свідченням їх здатності керувати власною волею, зусиллями, часом, енергією для досягнення поставлених завдань.

Висновки. Таким чином, організаційні уміння є важливими soft skills, сформованість яких впливає на рівень ефективності діяльності учнів та є показником їх самостійності, дисциплінованості й відповідальності. Форму-

вання цих умінь потребує розробки/відбору спеціального педагогічного інструментарію, який може бути представлено у формі дослідницьких навчальних завдань і вправ. Методика використання таких педагогічних засобів потребує урахування параметрів та структури завдань і вправ, критеріїв їх використання і видів, дидактичної мети, педагогічної цінності та значущості для учнів, рівня педагогічної й методичної майстерності вчителя їх застосовувати та ін. Процедуру формування організаційних умінь учнів доцільно здійснювати поетапно з урахуванням мети і завдань когнітивно-пізнавального, репродуктивно-діяльнісного та проєктувально-творчого етапів. Не менш важливим є створення дослідницько-орієнтованого освітнього простору наукового ліцею, ознаками якого є умотивованість учнів займатися наукою і виконувати дослідження.

Перспективами подальших досліджень визначено розроблення та відбір дослідницьких навчально-тренувальних завдань, вправ і методик для розвитку організаційних умінь учнів.

Література:

1. Онищук В. Типи, структура і методика уроку в школі. Київ: Рад. школа, 1973. 160 с.
2. Кодлюк Я. Шкільний підручник в умовах запровадження державних стандартів освіти. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія: педагогіка*. 2002. №6. Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article/n/shkilniy-pidruchnik-v-umovah-zaprovadzhennya-derzhavnih-standartiv-osviti>.
3. Мельник Ю. І. Задача як засіб формування дослідницьких умінь учнів. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 2. Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання*. 2011. № 11. С. 146–150.
4. Комогорова М. Поняття «завдання» і «вправа» у системі, спрямованій на забезпечення міцності знань учнів з гуманітарних дисциплін. *Науковий часопис НПУ імені М. Драгоманова. Серія 17: Теорія і практика навчання та виховання*. 2018. Вип. 29. С. 70–74.
5. Івченко А. Тлумачний словник української мови. Харків: Фоліо, 2002. 540 с.
6. Староста В. Навчальне завдання як поняття дидактики. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка, соціальна робота»*. 2011. Вип. 21. С.185–188.
7. *Стандарт спеціалізованої освіти наукового спрямування*. 2019. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-standartu-specializovanoyi-osviti-naukovogo-spryamuvannya>
8. Мирончук Н. М. Методика проведення навчального практикуму для учнів з планування наукового дослідження. *Вісник науки та освіти*. 2023. №10 (16). С. 724–736.
9. Грединарова О. М. Методика формування в учнів дослідницького стилю мислення через вміння ставити запитання. *Актуальні проблеми психології*. 2016. №10 (28). С. 81–101.
10. Гончаренко С. У. *Український педагогічний словник*. Київ: Либідь, 1997. 376 с.

References:

1. Onyshchuk, V. (1973). Typy, struktura i metodyka uroku v shkoli. Kyiv: Rad. shkola. 160 s. [in Ukrainian].
2. Kodliuk, Ya. (2002). Shkilnyi pidruchnyk v umovakh zaprovadzhennia derzhavnykh standartiv osvity [A school textbook in the conditions of the introduction of state education standards]. *Naukovi zapysky Ternopil'skoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu. Serii: pedahohika*, №6. Retrieved from: <https://cyberleninka.ru/article/n/shkilniy-pidruchnik-v-umovah-zaprovadzhennya-derzhavnih-standartiv-osviti> [in Ukrainian].

3. Melnyk, Yu. I. (2011). Zadacha yak zasib formuvannia doslidnytskykh umin uchniv [The task as a means of forming students' research skills]. *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Serii 2. Kompiuterno-oriientovani systemy navchannia*, № 11, s. 146–150 [in Ukrainian].
4. Komohorova, M. (2018). Poniattia «zavdannia» i «vprava» u systemi, spriamovanii na zabezpechennia mitsnosti znan uchniv z humanitarnykh dystsyplin [The concepts of «assignment» and «exercise» in the system aimed at ensuring the strength of students' knowledge of humanitarian disciplines]. *Naukovyi chasopys NPU imeni M. Drahomanova. Serii 17: Teoriia i praktyka navchannia ta vykhovannia*, vyp. 29, s. 70–74 [in Ukrainian].
5. Ivchenko, A. (2002). Tlumachnyi slovnyk ukrainskoi movy [Explanatory dictionary of the Ukrainian language]. Kharkiv: Folio. 540 s. [in Ukrainian].
6. Starosta, V. (2011). Navchalne zavdannia yak poniattia dydaktyky [Educational task as a concept of didactics]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Serii «Pedahohika, sotsialna robota»*, vyp. 21, s.185–188 [in Ukrainian].
7. Standart spetsializovanoi osvity naukovooho spriamuvannia [Standard of specialized scientific education], 2019. Retrieved from: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-standartu-specializovanoyi-osviti-naukovogo-spryamuvannya> [in Ukrainian].
8. Myronchuk, N. M. (2023). Metodyka provedennia navchalnoho praktykumu dlia uchniv z planuvannia naukovooho doslidzhennia [The method of conducting an educational workshop for students on planning scientific research]. *Visnyk nauky ta osvity*, №10 (16), s. 724–736 [in Ukrainian].
9. Hredynarova, O. M. (2016). Metodyka formuvannia v uchniv doslidnytskoho styliu myslennia cherez vminnia stavyty zapytannia [The method of forming a research style of thinking in students through the ability to ask questions]. *Aktualni problemy psykholohii*, №10 (28), s. 81–101 [in Ukrainian].
10. Honcharenko, S. U. (1997). Ukrainskyi pedahohichniy slovnyk [Ukrainian pedagogical dictionary]. Kyiv: Lybid. 376 s [in Ukrainian].